

Warszawa, 28.08.2021

Recenzja rozprawy doktorskiej lek. Justyny Zaorskiej
„Ocena znaczenia traumy dziecięcej u osób uzależnionych od
alkoholu”

napisanej pod kierownictwem naukowym dr hab. n. med. Andrzeja Jakubczyka,
Katedra i Klinika Psychiatrii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Rozprawa doktorska złożona przed Radą Dyscypliny Nauk Medycznych
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Recenzent: dr hab. n. med. Michał Lew-Starowicz, Prof. CMKP
Klinika Psychiatrii, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Autorka rozprawy w swojej pracy badawczej skupiła się na związkach traumy dziecięcej z zaburzeniami regulacji emocji, odczuwania bólu, oraz rozpoznawania emocji własnych i innych ludzi u osób uzależnionych od alkoholu. Temat jest interesujący zarówno poznawczo, w literaturze brakuje bowiem opartego na przesłankach z badań wyjaśnienia powiązań negatywnych doświadczeń z okresu dzieciństwa z czynnikami predysponującymi do nadużywania i utraty kontroli nad konsumpcją alkoholu, jak również z praktycznego punktu widzenia, ponieważ identyfikacja kluczowych mechanizmów powiązanych z traumą i późniejszym uzależnieniem może zostać wykorzystana w terapii.

Podstawę pracy doktorskiej stanowi monotematyczny cykl trzech publikacji:

1. Zaorska J, Jakubczyk A. The prevalence and significance of childhood trauma in alcohol-dependent patients. *Alcoholism and Drug Addiction/Alkoholizm i Narkomania*. 2019;32(2):131-152. doi:10.5114/ain.2019.87628.
2. Zaorska J, Kopera M, Trucco EM, Suszek H, Kobylński P, Jakubczyk A. Childhood Trauma, Emotion Regulation, and Pain in Individuals With Alcohol Use Disorder. *Frontiers in Psychiatry* 2020;11:1132. doi:10.3389/fpsy.2020.554150. (IF 4,157)
3. Kopera M, Zaorska J, Trucco EM, Suszek H, Kobylński P, Zucker RA, Nowakowska M, Wojnar M, Jakubczyk A. Childhood trauma, alexithymia, and mental states recognition among individuals with alcohol use disorder and healthy controls *Drug Alcohol Depend.* 2020;217:108301. doi:10.1016/j.drugalcdep.2020.108301 (IF 4,492)

W przedstawionym cyklu Doktorantka jest pierwszym autorem dwóch artykułów i drugim autorem ostatniej pracy wieloautorskiej. Jej zadeklarowany udział w przygotowaniu poszczególnych prac wynosi odpowiednio 90%, 70% i 35%. Łączny współczynnik Impact Factor z trzech publikacji wynosi 8,649. Wszystkie artykuły zostały opublikowane w czasopismach recenzowanych, zostały poddane szczegółowej, merytorycznej ocenie przed dopuszczeniem do publikacji. Wątpliwości może budzić włączenie do cyklu publikacji stanowiących dokonanie Doktorantki pracy, w której jest ona drugim autorem. Z drugiej strony, na podstawie oświadczenia wszystkich współautorów, można uznać, że Doktorantka miała duży udział w powstaniu niniejszej pracy i może ona być potraktowana jako poszerzenie jej dorobku naukowego w obranym temacie. W mojej ocenie, najważniejszą w zaprezentowanym dokonaniu naukowym Doktorantki jest druga praca w cyklu, opublikowana w czasopiśmie *Frontiers in Psychiatry* o dobrym współczynniku wpływu IF 4,157, w której Doktorantka jest pierwszym autorem. W pracy tej Autorka analizuje związki między traumą w okresie dzieciństwa, dysregulacją emocji a zmienioną wrażliwością na ból u osób uzależnionych od alkoholu.

Praca doktorska, oprócz załączonych kopii artykułów składających się na monotematyczny cykl będący podstawą rozprawy, zawiera także streszczenia w języku polskim i angielskim, wstęp teoretyczny, opis założeń i celu pracy, podsumowania i wnioski, jak również słowa kluczowe, wykaz stosowanych skrótów, bibliografię oraz zgodę Komisji Bioetycznej na prowadzenie badań wykorzystanych do doktoratu. Doktorantka udokumentowała także oświadczenia współautorów publikacji określające ich udział w przygotowaniu poszczególnych prac. Przedstawiona rozprawa zawiera zatem wszystkie formalnie wymagane elementy pozwalające na przeprowadzenie recenzji.

W części wprowadzającej Autorka wskazuje, że aleksytymia i zaburzenia regulacji emocji uznawane są za jedno z najważniejszych czynników ryzyka rozwinięcia objawów uzależnienia od alkoholu, natomiast traumatyczne doświadczenia z okresu dzieciństwa są związane ze zwiększonym ryzykiem rozwinięcia w dorosłym życiu praktycznie wszystkich rodzajów zaburzeń psychicznych włączając w to uzależnienie. W pracy przeglądowej (pierwszy z artykułów w przedłożonym cyklu) Doktorantka zwraca uwagę, że aspektami dotychczas niewystarczająco poznanymi pozostawały

związki regulacji emocji z doświadczeniem traumy dziecięcej wśród osób z uzależnieniem od alkoholu. Nie badano dotychczas także wrażliwości na ból i jego tolerancji w populacji osób dorosłych z uzależnieniem od alkoholu i wywiadem traumy dziecięcej (co może być istotne uwzględniając udokumentowane wcześniej związki odczuwania bólu i zaburzeń regulacji emocji oraz skłonności do używania alkoholu i przerywania abstynencji). Wskazuje też na potencjalne znaczenie kliniczne określenia w tej grupie związków między tymi zmiennymi a doświadczeniem traumy w dzieciństwie. Praca nad poprawą regulacji emocji, radzeniem sobie z bólem, identyfikacją i przetwarzaniem emocji w kontekście przeżytej traumy mogą, w ocenie Doktorantki, stanowić bowiem istotne cele w terapii osób uzależnionych od alkoholu.

Analizy związków między wymienionymi wyżej zmiennymi podjęła się Doktorantka w swojej pracy badawczej stanowiącej podstawę dla kolejnych dwóch artykułów przedłożonego cyklu publikacji.

Jako ogólny cel pracy sformułowano ocenę zależności pomiędzy doświadczeniem traumy w dzieciństwie a regulacją emocji, aleksytymią, teorią umysłu i tolerancją bólu fizycznego u osób uzależnionych od alkoholu. Szczegółowymi celami były: (1) ocena związków pomiędzy traumą dziecięcą, zaburzeniami regulacji emocji i tolerancją bólu u osób uzależnionych od alkoholu; (2) ocena związków pomiędzy traumą dziecięcą, aleksytymią i umiejętnością rozpoznawania stanów psychicznych innych osób w grupie kontrolnej osób zdrowych; (3) ocena związków pomiędzy traumą dziecięcą, aleksytymią i umiejętnością rozpoznawania stanów psychicznych innych osób w grupie pacjentów uzależnionych od alkoholu; (4) porównanie zależności pomiędzy traumą dziecięcą, aleksytymią i umiejętnością rozpoznawania stanów psychicznych innych osób w grupie uzależnionych od alkoholu i grupie kontrolnej osób zdrowych.

Dla celów badawczych 1 i 2 Autorka sformułowała szczegółowe hipotezy:

1.1. U osób uzależnionych od alkoholu doświadczenie traumy w dzieciństwie będzie związane z gorszą regulacją emocji i większym nasileniem bólu w okresie dorosłości.

1.2. U osób uzależnionych od alkoholu zaburzenie regulacji emocji będzie mediatorem zależności pomiędzy traumą dziecięcą a nasileniem bólu.

2. W grupie osób nieuzależnionych od alkoholu większe nasilenie traumy, poprzez zmniejszenie zdolności do opisywania własnych stanów psychicznych, będzie wiązało się z gorszą umiejętnością rozpoznawania stanów psychicznych innych osób.

Podstawy merytoryczne dla wysunięcia hipotez zostały wyczerpująco uzasadnione. Niejasny jest dla mnie zabieg rezygnacji z wysunięcia hipotezy dla celów badawczych 3 i 4, co Autorka tłumaczy deficytem badań dotyczących zależności pomiędzy traumą dziecięcą, aleksytymią i umiejętnością rozpoznawania stanów psychicznych innych osób w grupie osób uzależnionych od alkoholu. Dalej jednak pisze, że „picie alkoholu przez osoby z doświadczeniem traumy we wczesnym okresie dziecięcym może poprawiać zdolność rozpoznawania stanów psychicznych innych osób i ułatwiać nawiązywanie czy podtrzymywanie relacji społecznych” – co wydaje się tożsame z możliwością wysunięcia odpowiedniej hipotezy.

Przebadana została znacząca liczba (N=255) osób uzależnionych od alkoholu i 172 osób bez rozpoznania uzależnienia (grupa kontrolna) będących pacjentami podstawowej opieki zdrowotnej. Zastosowane narzędzia badawcze (kwestionariusze) zostały dobrane adekwatnie do ocenianych zmiennych. Uzyskane wyniki wskazują na zrealizowanie postawionych celów badawczych. Autorka stwierdziła pozytywną zależność między ciężkością traumy emocjonalnej w dzieciństwie a nasileniem lęku, dysregulacją emocji oraz obniżoną tolerancją bólu wśród osób uzależnionych od alkoholu. Dysregulacja emocji była natomiast negatywnie skorelowana z tolerancją bólu. Autorka stworzyła kompleksowy model seryjnej mediacji, w myśl którego w grupie osób uzależnionych od alkoholu wykorzystanie emocjonalne w dzieciństwie, przez większe nasilenie lęku, a następnie większą dysregulację emocji, wiązało się z mniejszą tolerancją bólu. Stwierdzono także, że większa trudność w opisywaniu własnych emocji (aleksytymia) wiąże się z gorszym rozpoznawaniem negatywnych stanów psychicznych innych osób w grupie osób zdrowych, ale nie w grupie osób uzależnionych od alkoholu. U osób zdrowych aleksytymia okazała się mediatorem zależności między doświadczeniem traumy dziecięcej a gorszym rozpoznawaniem negatywnych stanów psychicznych innych osób.

Przedstawiony materiał potwierdza istotne znaczenie doświadczenia traumy dziecięcej u dorosłych osób uzależnionych od alkoholu. Szczególną wartością jest nowatorska analiza jej związków z zaburzeniami regulacji i rozpoznawania emocji oraz niską tolerancją bólu. Autorka zrealizowała postawione przed siebie cele badawcze i zweryfikowała związane z nimi hipotezy. W swoich wnioskach zwraca uwagę zarówno na destrukcyjne działanie alkoholu jako nieskutecznej metody radzenia sobie z negatywnymi emocjami oraz bólem fizycznym, sprzyjającej rozwojowi i pogłębianiu uzależnienia, jak również pozornie wspomagające działanie ułatwiające rozpoznawanie stanów psychicznych innych osób, rozumienie i przewidywanie ich zachowań, co może ułatwiać funkcjonowanie w relacjach interpersonalnych. Obserwacje te implikują swoiste potrzeby diagnostyczne i terapeutyczne pacjentów uzależnionych od alkoholu z doświadczeniem traumy w dzieciństwie, mają więc wartość praktyczną. Potrzeby te dotyczą m.in. „przepracowania” przebytej traumy, pracy nad rozpoznawaniem i kontrolowaniem własnych emocji, odczytywaniem i reagowaniem na emocje innych osób oraz oceny odczuwania bólu somatycznego i ewentualnych strategii radzenia sobie z bólem (w tym roli alkoholu). Wśród osób używających alkohol w sposób problemowy, identyfikacja przebytej traumy może być podstawą do podjęcia podobnych działań terapeutycznych o znaczeniu profilaktycznym w kontekście rozwoju uzależnienia i funkcjonowania społecznego.

Podsumowanie recenzji:

Praca doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i uzupełnienie dotychczasowej wiedzy na temat funkcjonowania w warstwach emocjonalnej, poznawczej i psychosomatycznej osób uzależnionych od alkoholu. Przygotowanie i przeprowadzenie badania jak i opublikowane prace wskazują na dobre przygotowanie merytoryczne Doktorantki i jej wiedzę teoretyczną w zakresie poruszanej problematyki oraz umiejętność odpowiedniej interpretacji wyników i przeprowadzenia wywodu naukowego. Uwagi krytyczne ujęte w recenzji nie umniejszają zdecydowanie pozytywnej oceny zaprezentowanej pracy doktorskiej. Uważam, że rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668). W związku z tym wracam się do Rady Dyscypliny Nauk Medycznych, o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.